

Masarykova univerzita	
Fakulta	Filozofická fakulta
Obor řízení	Český jazyk
Uchazeč	Mgr. Pavel Caha
Pracoviště uchazeče	Filozofická fakulta, Masarykova univerzita
Habilitační práce	Studies in Nanosyntax
<u>Složení komise</u>	
Předseda	prof. PhDr. Petr Karlík, CSc. <i>Filozofická fakulta, Masarykova univerzita</i>
Členové	Prof. Dr. Roland Meyer <i>Humboldtova univerzita v Berlíně</i> Prof. Tobias Scheer, Ph.D. <i>Univerzita Nice</i> Mgr. Michal Starke, Docteur ès Lettres <i>Filozofická fakulta, Masarykova univerzita</i> doc. PhDr. Ludmila Veselovská, Dr. <i>Univerzita Palackého v Olomouci</i>

Hodnocení vědecké / umělecké kvalifikace uchazeče

Vědecký profil Mgr. Pavla Cahy, Philosophiae doctora, je tvořen několika rysy jeho badatelské práce, které z něj dělají už jako příslušníka střední generace mezinárodně známého a vědeckou komunitou uznávaného českého lingvistu zabývajícího se gramatikou. Habilitand přijal dva základní axiomy, na nichž je založena jeho badatelská činnost. Zprv, je to existence univerzální gramatiky v chomskyánském smyslu, tj. (zjednodušeně) „stavu myslí“ tvořenému vrozenými omezeními organizace jazyka, což znamená, že všechny jazyky mají společný kognitivní základ. Bohemistu Pavla Cahu to konsekvntně vede k závěru, který determinoval jeho lingvistické myšlení, totiž že poznání gramatiky češtiny není možné bez poznání gramatiky jiných jazyků a vice versa, že k poznání gramatiky jiného jazyka může významně přispět poznání gramatiky češtiny. Habilitand se tak řadí do toho směru lingvistiky, kterému se říká generativní gramatika. Druhým axiomem, s nímž Pavel Caha pracuje, je atomická organizace univerzální gramatiky. To (zjednodušeně řečeno) znamená, že základní stavební kameny jazyků (atomické významové jednotky) jsou velmi malé, typicky menší než morfémy, a syntax tedy spojuje dohromady jednotlivé gramatické rysy, aniž by se zabývala predikcemi, jakým slovům nebo morfémům tyto jednotky odpovídají. Bohemista Caha se tak řadí do toho dnes v světové lingvistice vlivnému směru generativní gramatiky, který má název nanosyntax, a je v české i světové jazykovědě znám jako jedna z vůdčích osobností této teorie, obohacující svými výzkumy poznání češtiny, jiných konkrétních jazyků i univerzální gramatiky.

Zásluhou nanosyntaktika P. Cahy se podařilo pro Ústav českého jazyka FF MU získat zakladatele nanosyntaxe a dodnes její vůdčí osobnost Michala Starkeho a dalšího skvělého nanosyntaktika Taralda Taraldsena, kteří z Tromsø přišli za P. Cahou. Na FF tak vznikl základ výzkumného centra mezinárodních parametrů a dnes z tohoto centra přichází do lingvistiky vysoce hodnocená lingvistická teorie a mj. i česká jazyková data. Do Brna jezdí přednášet přední světoví syntaktikové a brněnští nanosyntaktikové jezdí přednášet na přední světové univerzity.

Vědecká činnost doktora P. Cahy je spojena se dvěma městy a vědeckými institucemi v nich. V Brně vystudoval na Filozofické fakultě MU nejprve obor český jazyk a literatura a získal titul Mgr. (v roce 2004) a poté ještě obecnou lingvistiku a filozofii a získal titul Bc. (v roce 2005). Jeho učiteli zde byli mj. dva členové habilitační komise, P. Karlík a L. Veselovská. Už v průběhu studia ukazoval P. Caha mimořádné předpoklady pro vědeckou dráhu, což dokládá i to, že se jako student zúčastnil tehdy prestižního symposia *Čeština – univerzálie a specifika 5* (jeho referát byl přijat do stejnojmenného sborníku) a že s P. Karlíkem publikoval dvě dodnes citované studie, z toho jednu v Německu (jako sborník z konference v Řezně). Zájem P. Cahy o lingvistiku a skvělé předpoklady pro její vědecké poznávání pak vedly k tomu, že byl přijat do doktorského studia na univerzitu v norském městě Tromsø, kde v té době vznikalo prestižní lingvistické centrum excelence CASTL. Jeho vědeckým školitelem se stal další člen habilitační komise, prof. M. Starke, a skvělým učitelem se stal taky oponent habilitační práce T. Taraldsen. V r. 2009 obhájil doktorskou disertaci *The Nanosyntax of Case* a získal titul PhD. Tato monografie se stala, ač dosud nebyla publikována, jednou z „biblí“ nanosyntaxe a je dosud hojně citována (v současnosti 233 citací v databázi Scopus, přes 750 citací na Google Scholar).

Po dokončení dizertace pokračoval P. Caha v CASTL, v letech 2009–2013 jako post-doc, v letech 2013–2014 pak jako člen projektu zkoumajícího substantiva v bantuských jazycích. Jeho výzkumná a publikační činnost už v této době vykazuje všechny atributy vědecky profilované osobnosti, plně integrované v horních patrech mezinárodní lingvistické society. Bylo proto velkým štěstím pro FF MU, že se v roce 2014 podařilo Ústavu českého jazyka získat Pavla Cahu k návratu, protože s Cahou přišel do brněnské bohemistiky přední znalec vlivné lingvistické teorie s kontakty na přední syntaktiky v celém světě, ale taky znalec toho, jak funguje mezinárodní lingvistická komunita a jaké jsou standardní (i nestandardní) mechanismy jejího fungování.

P. Caha je nanosyntaktik a tím je dán nejen teoretický rámeček jeho výzkumu, ale i témata, kterým se jeho výzkum věnuje. Už od doktorského studia a dizertace, která je jeho výsledkem, zkoumá vnitřní strukturu jmen a jako bohemista se soustřeďuje na pádovou syntax. Je autorem originální teorie pádu, tzv. peeling theory, jejíž základní idea se opírá o Starkeho superset principle, tvořící jeden z teoretických pilířů nanosyntaxe. Výzkum pádové morfologie v češtině i napříč jazyky ho přivedl k výzkumu řady dalších jevů, které jsou typické pro nominální sféru (číslo, distinkce látkových x počítatelných substantiv, partitiv, numerální fráze) ale i těch, které jsou typické pro gramatiku jazyka obecně (např. synkretismus, portmanteau morfémy, lineární řazení rysů). Dalším tématem, kterému se habilitand věnuje a které souvisí s pádovou

morfosyntaxí, je jazykové zpracování prostoru. V rámci tohoto výzkumu obrací pozornost taky na analýzu předložkových frází. V novější fázi vědeckého výzkumu se P. Caha obrátil taky na výzkum komparativů v češtině i napříč jazyky. Nepovšimnutu neponechává ani verbální sféru češtiny: ještě jako student originálně analyzoval roli kmene ve vnitřní struktuře sloves, v poslední době se zabývá deadjektivními kauzativy, prefixy v českých událostních nominalizacích slovesech a analýzou struktury českých prezntních participií. Ve všech uvedených a dalších výzkumech se habilitand věnuje analyzovaným strukturám z hlediska jejich fonologicko-morfologického rozhraní, což ho sblížilo se světovým generativním fonologem Tobiasem Scheerem (z univerzity v Nice), který se stal dalším členem habilitační komise, a také s kolegyní z ÚČJ, doc. Markétou Zikovou. Všechny výzkumy ho přirozeně přivedly k vědecké spolupráci s řadou významných zahraničních lingvistů.

Vědeckou činnost P. Cahy kvantitativně dokládá jeho bibliografie čítající úctyhodných 132 (podle IS MUNI) položek, o její kvalitě pak svědčí to, že 12 studií je evidováno v databázi WoS a 9 dalších studií vyšlo v renomovaných recenzovaných časopisech, našich i cizích. Habilitand je spolautorem 8 knih (do kterých přispěl kapitolou) a 6 encyklopedických hesel, 10 dalších prací je toho času v tisku, mj. i knižní monografie, která už je po úspěšném recenzním řízení a vyjde v roce 2022 v Německu.

Ještě výmluvněji o vědecké kvalitě Cahových prací svědčí nakladatelské domy, v nichž tyto práce vyšly: jsou to prestižní adresy jako Cambridge University Press, Oxford University Press, De Gruyter (Berlín), John Benjamins (Amsterdam), Blackwell (Oxford), Springer (Berlín), John Wiley (Oxford), Lincom (Mnichov), Michigan Slavic Publication (Ann Arbor), u nás např. NLN, a renomované časopisy (evidované ve WOS, např. *Natural Language and Linguistic Theory*, *Glossa: A Journal of General Linguistics*, *Journal of Linguistics*, *Studia Linguistica* aj., u nás *Slovo a slovesnost*, *Naše řeč* aj.) či sborníky z konferencí.

Další přesvědčivý údaj o kvalitě Cahovy vědecké práce je 30 pozvání na konference, symposia a workshopy jako invited speaker, řada z nich jsou vědecké podniky první kategorie (např. MIT, dále univerzity ve Stanfordu, Berlíně, Paříži, Curychu, Ženevě, Vídni, Frankfurtu, Moskvě, Benátkách, Padově aj.). Jen od r. 2015 přednášel na 34 konferencích, symposiích a workshopech, mj. na nejvýznamnějších slavistických konferencích v USA (*Formal Approaches to Slavic Languages*) a v Evropě (*Formal Description of Slavic Languages*, *SinFonIJa*), a na stejně významných obecně lingvistických konferencích, zase v USA (*NELS*, *Annual Meeting of Linguistic Society of America*, *Meeting of Chicago Linguistic Society*) i v Evropě (*GLOW*, *Societas Linguistica Europaea*) a v Česku (*OLINCO*).

Přesvědčivým důkazem vědeckých kvalit habilitanda je rovněž jeho recenzentská činnost: oponoval 2 doktorské disertace na Univerzitě v Ghentu, jednu na New York University a 2 na MU, a jen od roku 2019 recenzoval 22 článků, mj. i několik pro nejprestižnější lingvistické časopisy vedené ve WOS.

Počet citací prací jen potvrzuje vysokou vědeckou úroveň Cahových výzkumů: citací registrovaných ve SCOPUSU nebo WOS je souhrnně 300 (bez autocitací). Google Scholar registruje cca 1511 citací (včetně autocitací), a co je podstatné, mezi citacemi je dost těch, které pocházejí od mezinárodně uznávaných lingvistů (i např. od Jonathana Bobaljika, profesora Harvardovy univerzity, který je oponentem habilitační práce). Nepřímého, ale o to významnějšího ocenění Cahovy vědecké práce se mu dostalo v r. 2018, když dostal jako první český lingvista pozvání, aby pronesl přednášku v rámci lingvistického kolokvia na MIT, Mekce generativní gramatiky.

Habilitand získal tři granty GA ČR jako PI, dva z toho byly uděleny v soutěžích založených na mezinárodní spolupráci (LA grant s ženevskou univerzitou a bilaterální grant s moskevskou VŠE). Na řešení dalších grantů se podílel jako člen týmu.

Závěr: Vědecká / umělecká kvalifikace uchazeče **odpovídá** požadavkům standardně kladeným na uchazeče v rámci habilitačních řízení v oboru Český jazyk.

Hodnocení pedagogické způsobilosti uchazeče

Kolega doktor P. Caha svou pedagogickou činnost na Ústavu českého jazyka FF MU orientuje ve shodě se svým badatelským zaměřením a s ohledem na standardy, které vysokoškolská výuka mateřského jazyka v kontextu vlivných lingvistických teorií na předních zahraničních univerzitách předpokládá. Učit začal krátce ještě před svým odchodem do Tromsø, kdy vedl kurzy *Komparativní syntax a Úvod do sémantiky*. Plně se pak práci vysokoškolského pedagoga začal věnovat po svém návratu do Brna jako odborný asistent. Vede výuku v bakalářském, magisterském i doktorském studiu češtiny. V bakalářském programu nabízí od r. 2015 v každém akademickém roce základní kurs *Český jazyk – syntax a kurs Čas a prostor v jazyce*. Hlavní část výuky nabízí habilitand v magisterském programu: v r. 2015 vyučoval ve třech kurzech: *Syntax a/nebo morfologie?*, *Pád v češtině a dalších jazycích*, *Číslo a číslovky*. V letech 2016–2020 měl v každém akademickém roce přednášku *Gramatika a lexikon češtiny II*, navazující na přednášku *Gramatika a lexikon češtiny I* P. Karlíka. Od r. 2017 pak vede semináře *Language Typology (4 semestry)*, *Syntax pro pokročilé (2 semestry)*, *Syntax Reading Group (4 semestry)*, *Lingvistický webinář (5 semestrů)*, *Lingvistický seminář (2 semestry)*. P. Caha je spolu s P. Karlíkem organizátorem formálnělingvistické větve doktorského studijního programu Český jazyk. Od r. 2015 vede doktorský seminář (15 semestrů). Nadto se podílí na výuce předmětu *Vademecum českého jazyka*, který Ústav nabízí v rámci přípravy na magisterskou zkoušku z českého jazyka, a předmětu *Čeština v komparativní perspektivě*, nabízejícího magisterským studentům pohled na vybrané české jazykové jevy v horizontu univerzální gramatiky a dat z dalších vybraných jazyků. Předmětem, který přesahuje svým obsahovým i teoretickým zaměřením Ústav českého jazyka a od ZS 2022 bude zařazen do rámce celouniverzitní nabídky, je *ABC češtiny*.

P. Caha vedl celkem 14 bakalářských diplomových prací a 4 magisterské diplomové práce. Všechny práce byly úspěšně obhájeny. Už jako odborný asistent taky vedl 2 doktorské disertace, z nichž jedna byla úspěšně obhájena roce 2021 a druhá bude obhájena letos. Nadto má zásadní podíl na vědecké výchově doktorandky P. Karlíka V. Kloudové, která získala titul Ph.D. v roce 2020 a její doktorská disertace má tak vysokou úroveň, že byla knižně publikována v mnichovském nakladatelství LINCOM a získala cenu děkana za nejlepší dizertaci roku 2020. Je zásluhou M. Starkeho a P. Cahy, že se naplňuje jeden ze standardů mezinárodní vědy, totiž že adeпти vědeckého studia přijíždějí studovat z domova i ze zahraničí za svým učitelem, kterého znají jako renomovaného badatele v oblasti, které se chtějí jako budoucí doktorandi věnovat.

Logickou část profilu vysokoškolského učitele naplňuje habilitand taky tvorbou učebních textů. Je spoluautorem 2 textů zaměřených na studijní předpoklady a logiku. Je taky autorem na širší veřejnost zaměřeného mikrokurzu *Prostor v myslí a jazyce*, který je dosažitelný na titulní straně Ústavu českého jazyka.

Výčet pedagogických aktivit P. Cahy zcela přesvědčivě ukazuje šíři a hloubku jeho pedagogické činnosti. Její kvalita je garantována tím, že habilitand je suverénním znalcem jazykovědy a zná dokonale vědecké popisy češtiny.

Pedagogické a odborné znalosti P. Cahy prokázal rovněž svou veřejnou habilitační přednáškou *Komparativ adjektiv a adverbii v češtině*, která se uskutečnila 11. dubna 2022. Zúčastnilo se jí 45 posluchačů (studentů i učitelů). Hodnotící komise (prof. M. Starke, doc. L. Veselovská, prof. P. Karlík) mohla konstatovat, že habilitand přednesl přednášku teoreticky elegantně, a deskriptivně adekvátně tak vysvětlil distribuci komparativních forem a sufixů *-ej-š-/-č-í* a jejich řazení, přičemž používal jazyková data nejen z češtiny spisovné, ale i z dialektů. P. Caha dokázal vědecky náročnou lingvistickou teorii použít tak, že tuto teorii mohli jako nástroj analýzy pochopit i ti posluchači přednášky, kteří ji neznali, a mohli tak stejně jako ti, kteří nanosyntax znají, výsledky nanosyntaktické analýzy kontrolovat jak z hlediska teorie, tak empirie. To je jasným důkazem toho, že habilitand má vynikající schopnost jasně a srozumitelně své lingvistické myšlení a jeho výsledky sdělit studentům i jazykovědcům. O vysoké úrovni přednášky svědčí i to, že vyvolala diskuse, během níž zaznělo 7 příspěvků. Přednášející na všechny odpověděl způsobem, kterým jen znovu potvrdil, že je vynikající lingvista a vysokoškolský učitel.

Závěr: Pedagogická způsobilost uchazeče **odpovídá** požadavkům standardně kladeným na uchazeče v rámci habilitačních řízení v oboru Český jazyk.

Hodnocení habilitační práce uchazeče

Habilitační práci hodnotili tři excelentní lingvisté s mezinárodním renomé. Jejich volba nebyla náhodná, nýbrž byla motivována vysokou pozicí doktora Pavla Cahy v mezinárodní lingvistické komunitě a tím, aby hodnotitelé reprezentovali uznávanou extratřídou jednak v generativní analýze češtiny (doc. Petr Biskup), jednak v generativní gramatice jako takové (prof. Jonathan Bobaljik) a konečně v nanosyntaktické verzi generativní lingvistiky, tvořící teoretický rámec Cahova habilitačního spisu (prof. Tarald Taraldsen).

Habilitace je kolekcí vysoce kvalitních teoretických studií, které se zabývají analýzou jmenných gramatických kategorií, jako jsou derivace pádů a jejich forem, derivace plurálu a tvoření komparativů a číslovek. Ve většině článků je primárním analyzovaným jazykovým objektem čeština nebo jiný slovanský jazyk. Jak je to v generativní gramatice nutné, používají se data i z neslovanských jazyků. Společným jmenovatelem všech studií je teoretický přístup nanosyntaxe. Nanosyntax se řadí k těm teoriím přirozeného jazyka, které vycházejí z empiricky dobře jistěné hypotézy, že pro generování slov a věty jazyk využívá stejné operace (není tedy potřeba zvláštní moduly morfologie a syntax).

P. Biskup ve svém posudku dokládá, že Cahovy analýzy přinášení zcela nové poznatky o češtině a o organizaci přirozeného jazyka jako takového, pokud se týká „malých“ syntaktických objektů. Biskup současně ukazuje, že je tomu tak proto, že právě pro porozumění jejich formy po posledním derivačním kroku je nanosyntax heuristicky extrémně silnou teorií, a proto, že P. Caha umí nanosyntakticky myslet jako málokdo. Proto při analýzách jazykových dat umí nanosyntaktickou teorii dále rozvíjet a zpřesňovat, a činit ji tak robustnější, empiricky i explanatorně.

Hodnotitel v druhé části posudku klade dvě otázky: (1) Jak habilitand v rámci své nanosyntaktické analýzy komparativu vysvětlí kontrast *Student bohatší *(než Jirka) vešel do učebny × Nejbohatší student vešel do učebny*; (2) Jak se modelují selekční požadavky, které mohou fungovat na úrovni morfémů i slov? V závěru hodnocení P. Biskup říká, že habilitační práce P. Cahy zcela bezpochyby splňuje požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru český jazyk.

J. Bobaljik ve svém hodnocení zdůrazňuje, že Cahův soubor studií předložený jako habilitační spis hodnotí jako vynikající příspěvek k poznání toho, jak funguje v jazyce derivace struktur, a ve všech hlediscích naplňuje nejvyšší standardy. Jde tedy o mimořádně relevantní analýzy v rámci jedné z nepečlivěji konstruovaných teorií, objektem jejichž poznávání je morfologická struktura. Nabízí skvělé vysvětlení morfologických vzorců v češtině i napříč jazyky a představuje tak silnou alternativu k jiným modelům. Relevance jednotlivých článků se projevuje v jejich publikování ve špičkových časopisech. Komise pokládá za nejpřesvědčivější důkaz toho, na jaké vědecké úrovni Cahův habilitační spis je, že J. Bobaljik, jeden z nejvýznamnějších současných generativistů, profesor lingvistiky na Harvardu, v posudku píše, že studie, které tvoří habilitační spis, si získávají mezinárodní pozornost a figurují na seznamech četby pro semináře na Harvardu a jiných prestižních univerzitách, včetně MIT, NYU a Université du Québec à Montreal. A výmluvný je i citát z posudku: „The work sets out an exciting research program which I look forward to following with much interest over the coming years. This is outstanding work, which would unquestionably be of the level corresponding to tenure and promotion in a North American university (the context with which I am most familiar) and fully deserving of the award of a Habilitation.“

Hodnotitel klade 4 otázky (parafrázováno):

- 1) Is it true that the model predicts that differences among case paradigms are neutralized in marked cases only? Is this prediction borne out? If so, how can one analyze the small subclasses in Russian declension, such as the 100 or so masculine nouns that have a distinct partitive genitive or a locative (in -u), but otherwise take the regular masculine endings?
- 2) How would you respond to the claim that Nanosyntax is using syntactic notation for diacritics in ways that have no independent syntactic justification?
- 3) How does the Russian partitive genitive (čaj-u) fit into the model described in Chapter 5? Does this present a challenge?
- 4) How do yers fit into the proposal in Ch. 2? A common proposal is that the nominative singular masculine ending is yer, not zero, in order to account for vowel-zero alternations (lev~lva) etc. But if yer is a suffix, isn't there a problem for the specification of -o? Or is the yer part of the root, deleted before other (case) affixes?

T. Taraldsen charakterizuje habilitační spis jako soubor studií přesvědčivě ukazující Cahovu znalost teoretické lingvistiky i vzorců charakteristických pro morfosyntax češtiny a schopnost pracovat přitom s explanatorně silnou teorií nanosyntaxe. To dělá z habilitanda mezinárodně uznávanou lingvistickou osobnost a po M. Starkem druhého nejvíc citovaného nanosyntaktika. Hodnotitel dále chválí to, že P. Caha (a jeho spoluautoři v kapitolách 3 a 4) excelentně pracují s jazykovými daty a dbají na exaktnost a jasnost formulací jednotlivých kroků analýzy, aby se vyhnuli nepochopení a tzv. „red herings“ (což označuje generalizace, které se zdánlivě nabízejí jako platné, ale ve skutečnosti jsou nepravdivé). Zdůrazňuje, že nanosyntax je teorie lidského jazyka, ne pouze češtiny. Proto ačkoli centrum pozornosti analýz leží na češtině, Caha a spoluautoři se systematicky dívají na kontrastivní data, která mají podpořit navrhované analýzy. Posuzovatel taky chválí řadu inovativních návrhů (např. v kapitole 3 stran klasického Kiparského Elsewhere Principle a Starkeho nanosyntaktického Superset Principle, stran formy/podoby lexikálního zápisu aj.).

V posudku se na průběžně objevují otázky týkající se navrhovaných analýz. Např.:

1) The account in Chapter 5 is quite convincing, but leaves open an issue Caha himself comments on: How to characterize the singular count forms? According to Caha, English-like languages must have MIN lexicalized by a \emptyset footed at COUNT, which overrides s. The question then is whether there also are languages in which singular countable nouns have a suffix in common with nouns combining with numerals plus an extra singular suffix.

2) Concerning the account in Chapter 3, one remains curious, however, about the consequence that something in the syntax of I'm more thirsty than hungry apparently must prevent roots that normally are big enough to lexicalize the same feature as ej, cf. I'm thirstier now, from doing so.

A hodnocení končí zprávou pro habilitační komisi a ta ji v podobě citace předává vědecké radě FF MU: „In this brief review, I have tried to give the reader a sense of the qualities that make this thesis an outstanding piece of work. I have not found anything to comment on that would subtract from this impression“, což je hodnocení mající velkou váhu už proto, že je napsal světově uznávaný generativista, působící dříve mj. na MIT a v CASTL v Tromsø, a známý mj. po něm pojmenovanou Taraldsen's generalization, vystihující korelaci mezi nulovými subjekty a subjekt-predikátovou shodou.

Závěr: Úroveň habilitační práce uchazeče **odpovídá** požadavkům standardně kladeným na habilitační práce v oboru Český jazyk.

Výsledek tajného hlasování komise

Hlasování se uskutečnilo: elektronicky

Počet členů komise		5
Počet odevzdaných hlasů		5
z toho	kladných	5
	záporných	0

Návrh komise

Na základě výsledku tajného hlasování následujícího po zhodnocení vědecké / umělecké kvalifikace, pedagogické způsobilosti a úrovně habilitační práce uchazeče předkládá komise Vědecké radě Filozofické fakulty Masarykovy univerzity návrh **jmenovat uchazeče docentem** v oboru Český jazyk.

V Brně dne 13.06.2022

prof. PhDr. Petr Karlík, CSc.

.....